

LÄHDÖN JA SAAPUMISEN PAIKAT

Euroopan rakennusperintöpäiviä vietetään vuosittain kaikissa Euroopan maissa. Päivien tarkoituksena on edistää erityisesti paikallisen kulttuuriperinnön tuntemusta ja arvostusta.

Vuoden 2006 rakennusperintöpäiviä vietetään 8.–10. syyskuuta. Teemana on Lähdön ja saapumisen paikat. Huomio kiinnittyy matkustamisen rakennuksiin, mm. asemiin, satamiin, tullirakennuksiin ja kanava-ympäristöihin. Rakennusperintöpäivien teema on sama myös Virossa, Ruotsissa, Norjassa ja Islannissa.

Kaikki, yksityisistä henkilöistä yhteisöihin ja yhdistyksistä yrityksiin, ovat tervetulleita järjestämään avointen ovien päiviä, seminaareja, opastettuja kävelyretkiä ja muita rakennusperintötapahtumia.

Lisätietoja, tapahtumakalenteri ja *Lähdön ja saapumisen paikat* -kirja pdf-muodossa: www.ymparisto.fi/erp, www.rakennusperinto.fi

Sivuilla ovat myös vuoden 2005 rakennusperintöpäivien julkaisu *Puistot ja puutarhat* ja vuoden 2004 *Oma koti*. Euroopan rakennusperintöpäivistä on julkaistu syventävää aineistoa vuodesta 1995 lähtien.

Rakennusperintöpäivien tapahtuman järjestäjät voivat tilata kirjoja Suomen Kotiseutuliitosta puh. (09) 6126 3225, erp@suomenkotiseutuliitto.fi ja ympäristöministeriöstä puh. (09) 1603 9561, erp.ym@ymparisto.fi.

Kannen kuvat:

Etukansi: Kuopion satama. Kuva vuodelta 1978 Helena Riekki, Kuopion kulttuurihistoriallinen museo.
Mikkelin rautatieasema. Kuva vuodelta 2005 Lauri Putkonen.
Turun linja-autoasema. Kuva vuodelta 1951 Matkahuolto.

Takakansi: Gunnar Taucherin suunnittelema Katajanokan makasiini vuodelta 1938. Kuva H. Iffland, Museovirasto.

Lähdön ja saapumisen paikat

Platser för ankomst och avfärd

Julkaisija: Suomen Kotiseutuliitto
Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:12
Toimitus: Anna-Maija Halme
Tutki ja opi -tehtäväkooste: Heljä Järnefelt
Esipuheen käännös: Camilla Ahlström-Taavitsainen
Tiivistelmien käännökset: Ann-Marie Ivars
Kannen suunnittelu: Lauri Putkonen
Sisällön ulkoasu: Ahoy!; Suomen Kuntaliitto, Nina Palmu-Pietilä
Taitto: Suomen Kuntaliitto, Nina Palmu-Pietilä

ISSN 0780-5187

ISBN 951-95378-7-2 (nid.)

ISBN 951-95378-8-0 (pdf)

Paino: Forssan Kirjapaino Oy, 2006.

Kirjoittajat vastaavat omien tekstiensä sisällöstä.

Euroopan rakennusperintöpäivien vuoden 2006 johtoryhmä
on osallistunut teoksen suunnitteluun ja tekstien tarkistamiseen.

Puheenjohtaja: Heikki Kukkonen. Jäsenet: Markku Axelsson, Anna Jokela, Anna-Maija Halme,
Pirjo Huvila, Hanna Hämäläinen, Heljä Järnefelt, Olli Kautto, Irma Lounatvuori, Tuula Paalimäki,
Irmeli Paavola, Juhani Railo, Tom Sandström, Markku Tanner ja Kirsti Tarnanen-Sariola.

SISÄLTÖ

ESIPUHEET

Tulossa vai menossa?, Heikki Kukkonen	4
Resandets byggnader, Heikki Kukkonen	5

LIIKENTEEN SOLMUKOHDAT

Kirkkoveneellä Metapolikseen Ari Hynynen	8
Aseman paikka – terminaalit yhdyskunnan rakenteessa Heikki Kukkonen	16
Lähtemiseen ja saapumiseen liittyvät riitit Teppo Korhonen	22
Elämää elokuvien asemilla ja satamissa Minna Santakari	30

Tietolaatikot:

Asemabongaus harrastuksena, Jussi Iltanen	19
Maitolaiturilla, Jaana Laamanen	25

RAITEILLE JA PYÖRILLE

Rautatieasemat Pirjo Huvila	42
Linja-autoasemat Riitta Niskanen	54
Lahden asemarakennukset Riitta Niskanen	64
Kestikievari – paikka lähdön ja perillepääsyn välillä Jouko Heinonen	68

Tietolaatikot:

Rautatieasemien laiturikatokset, Pirjo Huvila	49
Taksikoppi, pirssimiehen elämän mullistaja, Tapani Mauranen	57

ILMOILLE JA VESILLE

Ilmatie – viimeisenä rakennettu Seppo Sipilä	74
Vesiliikenteen rakennuksia Jarmo Saarinen	84
Sataman taloja ja valoja – Kuopion ja muiden sisävesisatamien rakennuksia, Helena Riekki	92
Juurikori täyteen makeita eväitä – sisävesien laituriverkostoja ja huviloiden laitureita, Kirsti Kovanen	96
Kanavat sisävesimatkojen kohokohtina Päivi Vattulainen	102

Tietolaatikot:

Ernst Iso-Keisarin lentomatka Helsingistä Viipuriin vuonna 1937	77
Setälän perheen kevätmuutto Helsingistä Ristiinaan	99

RAJANYLI

Valtakunnan ja kaupunkien rajoilla Irma Lounatvuori	112
Hanko siirtolaisten lähtökaupunkina Marketta Wall	122

Tietolaatikot:

Hyvinkään kautta länteen, Lea Bergström	126
Lähtijät ja lähdön syyt, Marketta Wall	129

TERMINAALIEN UUSI ELÄMÄ

Matkakeskus Kari Korpela	134
Valot satamassa loistaa – uutta elämää satamarakennuksiin Lauri Putkonen	142
Asema-alueiden uusi elämä – ilman junia ja junamiehiä Sinikka Joutsalmi	148
Tutki ja opi – tehtäviä opetukseen	154

TULOSSA VAI MENOSSA?

Terminaalit ovat se osa suomalaista rakennusperintöä, jolla on selkein toiminnallinen tarkoitus. Liikennemuotojen kehitys ja liikennevälineiden muutokset ovat ehkä olleet syynä siihen, että liikennettä palvelevat asematkin muuttuvat aika vinhaan tahtiin.

Linja-autoliikenteen supistumisesta on seurannut vanhojen linja-autoasemien harveneminen lähes sukupuuttoon. Rautatieasemia on kohta enää vain risteysasemilla ja niilläkin vanhat asemarakennekset on monin paikoin jo alennettu osto- ja myyntiliikikkeiksi tai muutettu asunnoiksi. Vanhoja matkustajasatamia saa etsiä aikalailta turhaan. Parakkimallin lentoasemat ovat vain muistoja, ja vesilentoasemia tuskin kukaan enää muistaakaan. Vanhinta kerrostumaa edustavia kestikievareita on sentään säästynyt joitakin.

Ensimmäiset asemarakennekset näyttävät siis olevan yksi nopeimmin katoavista rakennusperintömme lajityypeistä ja vieläpä kaikkien liikennemuotojen kohdalla.

Nyt onkin pääasiassa kyse siitä, että edes vanhojen liikennerakennusten mallikappaleita voitaisiin, ehkä vain ulkokuorina ja uusissa käyttötarkoituksissa, säästää tuleville polville.

Siksi ei liene liioittelua todeta, että *lähdön ja saapumisen paikkojen* valinta vuoden 2006 Euroopan rakennusperintöpäivien teemaksi tapahtui viime hetkellä.

Tällä kertaa teemalla on kuitenkin aikaisempia vuosia laajempi ulottuvuus, kun se on yhteinen Islannin, Norjan, Ruotsin ja Viron kanssa. Liikenneterminalien kohtalot ovat naapurimaissa olleet hyvin samansuuntaisia suomalaisten muutosten kanssa. Siksi on tässä yhteydessä sängen mielenkiintoista odottaa vertailuja siitä, kuinka vanhan rakennuskannan säilyttämisessä on onnistuttu naapureissa.

Asemiin ja satamiin liittyy aina suuria inhimillisiä tunteita, eron haikeutta ja kohtaamisen riemua. Asemilta lähdettiin sootaan ja siirtolaisiksi ja niillä ratkaistiin muitakin ihmiskohtaloita niin yksilön kuin joukkojen tasoilla. Ne ovat usein olleet oman yhdyskuntansa harvoja julkisia sisätiloja ja siksi tärkeitä monenlaisen kohtauksen paikkoina. Sen tähden asemien hävittäminen tai korvaaminen tyystin uudella ei ole ongelmaton myöskään yhdyskuntien identiteetin ja historiallisen ympäristömuistin kannalta. Onkin syytä toivoa, että tämä teema innostaa myös kouluja porautumaan syvälle oman paikkakuntansa lähtö- ja saapumispaikkoihin liittyviin moniin merkityksiin.

Heikki Kukkonen

Euroopan rakennusperintöpäivien
johtoryhmän puheenjohtaja
Suomen Kotiseutuliiton
hallituksen puheenjohtaja

RESANDETS BYGGNADER

Passagerarterminalerna hör till den mest funktionella delen av vårt byggnadsarv. Utvecklingen av trafiken och trafikmedlen är kanske orsaken till att byggnaderna som betjänar dem förändras i ganska snabb takt.

Indragningen av busstrafiken har lett till att de gamla busstationerna har glesats ut och nästan utrotats. Järnvägsstationer finns snart bara vid knutpunkterna och också där har de gamla stationsbyggnaderna degraderats till andrahandsaffärer eller byggts om till bostäder. Gamla passagerarhamnar får man leta efter med ljus och lykta. Flygplatser av barackmodell är ett minne blott, och sjöflygplatser är det knappast någon som minns. Några gästgiverier som representerar det äldsta skiktet av resandets byggnader har man i alla fall lyckats rädda.

Forna tiders buss- och tågstationer, passagerarhamnar och flygplatser ser alltså ut att höra till de snabbast försvinnande arterna bland vårt byggnadsarv. Nu gäller det alltså främst att rädda åtminstone några modellexemplar för kommande generationer, även om det bara är skalet och funktionen är en annan.

Därför är det knappast en överdrift att konstatera att valet av *platser för ankomst och avfärd* till tema för de europeiska byggnadsarvsdagarna 2006 sker i sista minuten.

Denna gång har temat emellertid vidare dimensioner än förr, eftersom det gen-

omförs gemensamt med Island, Norge, Sverige och Estland. I våra grannländer har trafikterminalerna gått ungefär samma öde till mötes som våra egna. Därför skall det bli spännande att se hur grannarna har lyckats med att bevara det gamla byggbestandet.

Stora mänskliga känslor är alltid förknippade med resandets byggnader – avskedets vemod och återseendets glädje. Här började färden till fronten eller livet som utvandrare, här avgjordes andra mänskliga öden både för individen och för massorna. Buss- och tågstationer har ofta hört till de få offentliga inomhusmiljöerna på respektive ort och därför har de varit viktiga mötesplatser. Fördenskull är det inte problemfritt för samhällenas identitet och för deras historiska platsminne att riva stationer eller ersätta dem med helt nya. Vi hoppas att temat också inspirerar skolorna att gräva djupt i de många betydelser som hänger ihop med den egna ortens platser för ankomst och avfärd.

Heikki Kukkonen

ordförande för ledningsgruppen
för Europas byggnadsarvsdagar
styrelseordförande för
Finlands Hembygdsförbund